

MESSADI per la votaziun all'urna digl cumegn da Surses digls 21 da schaner 2024

Amprem project:

- Dumonda dall'Ovra electrica digl martgea da Turitg (ewz) da renovar las concessiuns digl dretg dallas avas existentas per las ovras electricas Tinizong e Nandro

Sagond project:

Credit d'impegn da CHF 21'870'000.00 per la construcziun nova dalla tgesa da scola primara Grava a Savognin incl. la sanaziun parziala digl edifezi polivalent (project scola)

- **Proposta supplementara** (sot la resalva dall'approvaziun digl project scola):
Credit d'impegn da CHF 2'050'000.00 per la construcziun d'ena halla da parcar an cumbinaziun cun la construcziun nova dalla tgesa da scola primara

Infurmaziun

Tot igls plans davart igl «project scola» èn activos sen www.surses.ch (categoria: actualidas & medias > projects > scola Grava).

Amprem project

Dumonda dall'Ovra electrica digl martgea da Turitg (ewz) da renovar las concessiuns digl dretg dallas avas existentas per las ovas electricas Tinizong e Nandro

Dumonda da votaziun

Lez Vous acceptar la dumonda dad ewz da renovar las concessiuns digl dretg dallas avas existentas per las ovas electricas Tinizong e Nandro?

Recumandaziun dalla suprastanza e dalla radunanza communal

NA

Las concessiuns digl dretg dallas avas dall'Ovra electrica digl martgea da Turitg (ewz) per las ovas electricas Tinizong e Nandro scadan igls 31 da matg 2035. La radunanza communal digls 7 da november 2023 recumonda - sen proposta dalla suprastanza communal - agl cumegn d'urna Surses da negar la dumonda dad ewz per renovar la concessiun digl dretg dallas avas existent per las ovas electricas Tinizong e Nandro.

Ord vista digl cumegn da Surses ègl impurtant da negar oz la dumonda dad ewz. Cun negar la dumonda vot igl cumegn sa tigneir davertas tot las opziuns d'ager an vista allas futuras contractivas davart la dumonda digl return agl proprietari igl 2035. Chel ager sa basa alla strategia concernent la forza hydraulica digl cantun Grischun e corresponda alla recumandaziun dalla Regenza grischuna.

En NA alla dumonda dad ewz monta betg, tg'ins possa betg ple contractar an futur cun ewz. Cun igl NA vot igl cumegn simplamaintg far alla sieira da pudeir decider libramaintg a caschung dallas proximas contractivas scu tg'ins vot reglar da nov las relaziuns d'utilisaziun dall'ava menziunadas soura siva la scadenza dallas concessiuns igl 2035. Cun oters plets, igl cumegn duess betg sa liier anticipadamaintg ad ewz e sa restranscher cotras ainten las contractivas futuras. Chella decisiun negativa è dantant betg drizzada cunter ewz, essend tgi ewz è sto adegna en partenari fido e fair. Percheigl pogl er esser tgi ewz è puspe part dalla nova regulaziun futura.

Igl pi impurtant an furma concisa

- Las concessiuns digl dretg dallas avas dall'Ovra electrica digl martgea da Turitg (ewz) per las ovas electricas Tinizong e Nandro scadan igls 31 da matg 2035.
- Igl cumegn da Surses, scu donatour dalla concessiun, pò disponer a parteir da chel mument libramaintg davart igls dretgs d'utilisaziun dall'ava.
- ewz ò inoltro igl avregl 2020 la dumonda da renovar las concessiuns existentas.
- Tenor la legislaziun federala davart il dretg dallas avas stò igl cumegn decider aglmanc 10 onns avant tgi la concessiun scada (damai igl pi tard igls 31 da matg 2025), schi el è da prancepi pront da renovar las concessiuns existentas cun ewz.
- La suprastanza, an strètga collaboraziun cun igl cantun Grischun, è neida alla conclusiun, tgi seia da negar actualmointg la dumonda dad ewz e d'examinar ena regulaziun nova dallas relaziuns davart l'utilisaziun dallas avas.
- La radunanza communal digls 7 da november 2023 ò decidia cun 103 cunter 16 vuschs da dar suatientscha alla proposta dalla suprastanza e da negar la dumonda dad ewz.
- Cun chella decisiun negativa vot igl cumegn sa tigneir davertas tot las opziuns d'ager an vista allas futuras contractivas concernent igl return agl proprietari dallas ovas electricas Tinizong e Nandro digl ewz igl 2035.

- Impurtant: oz vogl angal per ena decisiun da prancepi, per sa tigneir davertas tot las opziuns an vista alla decisiun pertutgont l'utilisaziun futura dalla forza hidraulica. Oz vogl damai betg per la decisiun effectiva da far valeir igl return agl proprietari.
- Sch'igl cumegn d'urna dat suatientscha alla proposta dalla radunanza communal digls 7 da november 2023 da negar la dumonda dad ewz, alloura pò igl cumegn decider siva libramaintg scu tgi el vot reglar las relaziuns davart l'utilisaziun dallas avas a parteir digl 2035.
- Las suandontas opziuns d'ager èn pusseblas:
 - 1) Atgna utilisaziun ansemen cun igl cantun Grischun
 - 2) Nova concessiun cun igl concessiunari actual, vot deir cun ewz
 - 3) Concessiun nova cun en nov concessiunari
- La decisiun negativa n'è betg drizzada cunter ewz. ewz è sto adegna en partenari fido e fair. Cun oters plets, ewz pò er esser puspe part dalla nova regulaziun futura.
- Igl cumegn duess elaborar ainten las contractivas futuras pertutgont la regulaziun dall'utilisaziun dall'ava a parteir digl 2035 la soluziun la pi optimala per el ord vista economica.
- Per la fegn dalla concessiun ò igl cumegn (ansemen cun igl cantun) la pussebladad unica da surpiglier gratuitamaintg las parts digls indrezs bletschs resp. las parts electromecanicas (sitgas) per en prietsch commensuro.
- Igl potenzial economic, scu er chel arisguard la politica d'energeia pertutgont las ovas electricas digl ewz è fitg interessant per igl cumegn ed igl cantun e porscha schanzas considerablas.
- La nova regulaziun digls dretgs d'utilisaziun corresponda alla strategia concernent la forza hidraulica digl cantun Grischun, scu tgi el ò formulo igl onn 2022 cun dar en'igleida sen tot igls implants hydraulics sen territori cantunal risguardond las situaziuns d'interess digls cumegns. La nova regulaziun preveida fò er senn ord vista dalla politica digl clima.

Resumaziun

La concessiun digl dretg dallas avas digl martgea da Turitg (ovra electrica, numno sequent ewz) per las ovas electricas Tinizong e Nandro scroda igls 31 da matg 2035. Uscheia scadan igls dretgs d'utilisaziun dall'ava digl ewz ed igl cumegn concessiunari da Surses pò disponer puspe libramaintg surlonder a parteir da chella data. An consequenza dalla terminaziun dalla concessiun ò igl cumegn - ansemen cun igl cantun - igl dretg digl return agl proprietari conform allas determinaziuns dalla concessiun.

Cun igl screiver digls 24 d'avregl 2020 ò igl ewz dumando agl cumegn da Surses da renovar la concessiun existentata. Sa basond alla legislaziun federala davart igl dretg dallas avas, stò igl cumegn concessiunari decider aglmanc 10 onns avant la scadenza dalla concessiun (damai igls 31 da matg 2025) schi el seia pront da prancepi per la renovaziun dumandada digl ewz.

An collaboraziun cun igl cantun, ò la suprastanza communal examino igls divers aspects tematics dall'utilisaziun futura dalla forza d'ava aint igls implants digl ewz. An consequenza da chell'examinaziun è la suprastanza communal neida alla conclusiun tgi seia da negar la dumonda digl ewz da prolungar la concessiun e da piglier anstagl an vista ena nova regulaziun dallas relaziuns d'utilisaziun. An chest risguard pò er igl ewz esser part da chella nova regulaziun. Per la fegn dalla concessiun ò igl cumegn (ansemen cun igl cantun) la pussebladad unica da surpiglier gratuitamaintg las parts digls indrezs bletschs resp. las parts electromecanicas (sitgas) per en prietsch commensuro. Siva pò igl cumegn (ansemen cun igl cantun) decider libramaintg davart las cundiziuns da basa, scu tg'igl implant duess neir utilisato agl futur. Igl potenzial economic, scu er chel arisguard la politica d'energeia pertutgont las ovas electricas digl ewz è fitg interessant per igl cumegn ed igl cantun e porscha schanzas considerablas. Digl reminent corresponda la nova regulaziun digls dretgs d'utilisaziun preveida alla strategia concernent la forza hidraulica digl cantun Grischun, scu tgi el ò formulo igl onn 2022 cun dar en'igleida sen tot igls implants hydraulics sen territori cantunal risguardond las situaziuns d'interess digls cumegns. La nova regulaziun preveida fò er senn ord vista dalla politica digl clima.

Aint igl rom digl messadi preschaint vign demusso, scu tgi en'utilisaziun futura antras igl cumegn (ed igl cantun) pudess esser concepeida da prancepi. An vista alla realisaziun dalla decisiun da prancepi tenor la legislaziun davart igl dretg dallas avas, chinta la suprastanza communal tgi fetscha senn tg'igl cumegn d'urna – tgi ò da decider igls onns vegnents tenor la legislaziun vertenta davart la surdada dalla nova concessiun – decida er davart la dumonda digl ewz pertutgont la renovaziun dalla concessiun. An chel senn duess el igl madem mument er fixar resp. confirmar da prancepi la direcziun dalla nov'utilisaziun futura dalla forza hidraulica. Uscheia vign garantia tgi la suprastanza communal peglia a mangs la realisaziun digl project an senn dalla populaziun e prepara chel affar per la decisiun definitiva. Cun igl conclus dumando vot la suprastanza communal survagneir d'ena vart ena decisiun dallas votantas e digls votants davart la renovaziun dalla concessiun dumandada digl ewz. Per cass tg'igl cumegn d'urna approvescha la proposta da betg renovar la concessiun cun igl ewz, duess dall'otra vart neir decida davart l'ulterioura realisaziun digl affar, agl senn d'ena incumbensa. Cunchegl tgi vo igl mument angal (pero tuttegna) per parager igl taragn, stò la concepziun dall'utilisaziun futura betg anc esser ancunaschainta aint igl detagl.

1. Situaziun da partenza

Las concessiuns digl dretg dallas avas digl ewz per las ovras electricas Tinizong e Nandro (inclus igl implant electric da dotaziun Murmarera) scrodan igls 31 da matg 2035. Damai tg'igl ewz ò inoltro a termin ena dumonda per renovar la concessiun existenta, stò igl cumegn da Surses, scu autoritad concessiunaria, decider anfignen igls 31 da matg 2025 schi el è «da prancepi pront da renovar la concessiun» cun igl ewz (art. 58a alinea 2 dalla lescha federala davart igl dretg dallas avas, LDA/WRG; SR 721.80). Tenor art. 26 dalla lescha davart igl dretg dallas avas digl cantun Grischun (LDAG/BWRG; BR 810.100) "vignan fatgas las examinaziuns an vista agl return agl proprietari, la recompra scu er ena renovaziun eventuala dalla concessiun comunabla-maintg digls cumegns e digl cantun". Igl cumegn da Surses ed igl cantun on installo per chel scopo ena "cumischung da return agl proprietari", tgi examinescha ed elaborescha la fatschenta per mangs digl cumegn e dalla regenza. Chella cumischung da return agl proprietari sa cumpona da represchentants digl cumegn da Surses, digl cantun Grischun, digl cumegn d'Albula/Alvra scu er da cunsiglieders externs. Igl messadi preschaint è igl resultat digls sclarimaints e dallas cunsegliazziuns dalla cumischung da return agl proprietari. La radunanza communal digls 7 da november 2023 ò tracto igl affar ed ò decida cun 103 cunter 16 vuschs da negar la dumonda dad ewz, tenor proposta dalla suprastanza communal e dalla cumischung da return agl proprietari.

Igl cumegn ed igl cantun vottan examinar e decider anfignen igls 31 da matg 2025, scu tgi l'utilisaziun dalla forza hidraulica aint igls implants existents da Tinizong e Nandro duess neir reglada da prancepi agl futur. Ainten chel messadi vignan preschentadas las basas an vista alla procedura da decisiun dalla vart digl cumegn e dalla regenza. A basa dallas prescripziuns legalas e dallas cundiziuns da basa vignan demussadas las pussebladads d'ager e lour consequenzas. Sa basond ad en giudicat dallas opziuns d'ager vign sottamessa allas persungas cun dretg da votar ena proposta per reglar l'utilisaziun futura digls implants digl ewz, cun risguardar igls divers interess.

2. Basas digl dretg dallas concessiuns

a) *Las concessiuns vaevlas*

Tranter igl otgover 1948 ed igl favrer 1949 on igls cumegns uriunds da Marmorera, Mulegns, Sur, Rona e Tinizong concedia agl martgea da Turitg igl dretg d'utilisar la forza hidraulica dalla Gelgia, inclus igls uals da Flex e da Faller cun construeir en lai da farmada agl fons dalla val a Marmorera ed ena centrala a Tinizong. La regenza ò approvo la concessiun digl dretg dallas avas cun igl conclus digls 31 da matg 1949. Igl implant è nia mess an funcziun igls 31 da matg 1955; la dirada da concessiun dad 80 onns vo a fegn cun la scadenza igls 31 da matg 2035.

Igls 25 da fanadour 1963 on igls cumegn uriunds da Savognin e Riom concedia agl ewz igl dretg d'utilisar la forza hidraulica dall'ava da Nandro e digl ual da Radons per igl scopo da produtgier energieia electrica ainten la centrala accessoric Nascharegnas, scu er sequentamaintg ainten l'ovra d'accumulaziun Marmorera-Tinizong e sencheigl ainten l'ovra Tinizong-Casti. La regenza ò approvo chella concessiun cun igl conclus digls 6 da settember 1965. A fundamaint digl "project repasso 1968" digls 10 da december 1968, è la concessiun neida adattada ainten ena "concessiun digl dretg dallas avas repassada".

Alla feugn ò la regenza approvo cun igl conclus digls 25 d'otgover 2016 la construcziun d'en'ovra electrica da dotaziun agl rampar hidraulic a Marmorera. Chegl è succedia aint igl rom dalla sanaziun dall'ava restanta prescretga digl dretg davart la protecziun dallas avas per antgaschamaints d'ava existents. Chell'utilisaziun è ena part integrala digl dretg concedia uriundamaintg.

Igls implants dallas ovas electricas Tinizong e Nandro furman ena part digl voluminos parc da forza hidraulica digl ewz aint igl Grischun central.

Dantant tgi la concessiun digl dretg dallas avas per l'ovra electrica Nandro ranviescha allas disposiziuns legalas pertutgont igl return agl proprietari, cuntigna la concessiun per l'ovra electrica Tinizong en dretg da renovaziun digl ewz, tgi sa basa ad ena disposiziun da dretg vigl dalla lescha federala davart igl dretg dallas avas. Aint igl frataimp è nia annullo igl dretg da renovaziun correspondent ainten la LDA/WRG, uscheia tgi la regulaziun digl return agl proprietari digl art. 67 LDA/WRG vign applitgeida er per l'ovra electrica Tinizong. Chegl signifitgescha tg'igl cumegn "atteira gratuitamaintg igls indrezs construias sen taragn public u privat per accumular, antgascher, manar notiers e deviar l'ava, igls motors ad ava cun igls edifezis, aint igls quals tg'els sa cattan scu er igl taragn tgi serva agl menaschi dall'ovra electrica". Pinavant pò igl cumegn "surpiglier igls indrezs per produtgier e manar davent l'energeia electrica per en'indemisaziun favorevla". Tenor la concessiun vign l'indemisaziun fixada d'ena cumischung d'experts tgi consista da treis persungas digl rom. Tenor igl dretg cantunal, tgi vign er applitgia per chella concessiun, vign igl substrat digl return agl proprietari repartia mez e mez sen igls cumegn concessiunaris ed igl cantun.

Igl concessiunari actual, igl ewz, ò inoltro cun igl screiver digls 24 d'avregl 2020 la dumonda per renovar las concessiuns existentas, sa basond agl art. 58a LDA/WRG. Tenor art. 58a alinea 2 LDA/WRG decidan las autoritads responsablas aglmanc diesch onns avant tgi la concessiun scroda, schi seian da prancepi prontas per ena renovaziun. Igl cumegn stò oramai decider anfignen igl pi tard igls 31 da matg 2025 concernent la dumonda da renovaziun e stò communitgier chegl agl ewz.

b) La terminaziun dalla concessiun e las sias consequenzas

Las concessiuns digl ewz èn limitadas anfignen igls 31 da matg 2035. Cun la scadenza stipulada dalla dirada da concessiun scadan las concessiuns sainz'oter. Arisguard allas consequenzas dalla scadenza dallas concessiuns, ègl da distinguer tranter las consequenzas pertutgont igl dretg d'utilisaziun d'ena vart e las consequenzas sen la proprietad da tot igls indrezs dall'ovra electrica dall'otra vart.

Sen igl dretg d'utilisaziun ò la terminaziun dalla concessiun igl effect tgi scroda igl dretg digl ewz d'utilisar las avas amprestadas. Uscheia renescha agl cumegn igl dretg cumplagn da disponer dallas avas. Scu purtader digl dretg da suveranidad davart las avas pò igl cumegn decider uscheia libramaintg schi el vot, ed eventualmuintg scu tgi el vot reglar da nov las relaziuns d'utilisaziun dallas avas (er concernent igl volumen). Igl cumegn pò desister d'en'ulterioura utilisaziun dallas avas (cun la consequenza tgi niss concedeida nigra nova concessiun ple ed igl stadi uriund stuess neir reconstruia). El pò utilizar sez las avas an atgna reschia (agen adiever) u tg'el pò conceder ena nova concessiun per utilizar las avas agl concessiunari d'anfignen cò u ad en nov.

Igl è da distinguer tranter la dumonda, tge tgi capeta siva dalla scadenza dalla concessiun cun igl dretg d'utilisaziun, e la dumonda davart la proprietad digls indrezs dall'ovra. Igl destign legal digls indrezs dall'ovra e surtot las consequenzas finanzialas correspondentas èn da grond'impurtanza per la decisiun scu disponer digl dretg d'utilisaziun.

c) *Igl return agl proprietari*

Tenor las concessiuns digl dretg dallas avas valevlas, on igl cumegn ed igl cantun igl dretg digl return agl proprietari agl senn descretg survart (congualar lit. a). Damai pon las parts digls indrezs bletschs neir surpigeidas gratuitamaintg e las parts electromecanicas digls indrezs per en'indemnisaziun commensurada. Igl import dall'indemnisaziun tgi è da paer vign fixada d'ena cumischung d'experts tgi consista da treis persungas digl fatg. Cunchegl tgi la concessiun na cuntigna nigns criteris da valetaziun, vignan applitgeidas las prescripziuns digl dretg cantunal. Igl mument digl return agl proprietari on igls cumegns concessiunaris ed igl cantun igl dretg da surpiglier igls indrezs per produtgier e manar davent l'energeia electrica scu er las tgesas da sarvetsch ed igls edifezis dall'administraziun per en'indemnisaziun commensurada. Indicaziuns concretas pertutgont igl import dalla indemnisaziun ins so betg far aint igl cass preschaint. La valetaziun dependa da divers factours da taxaziun. Aint igl sies messadi per la strategia d'energeia hidraulica digl cantun Grischn 2022-2050 (carnet nr. 9/2021 - 2022) parta la regenza an general d'ena relaziun tranter las parts digls indrezs tgi returnan gratuitamaintg an possess da 70-80 procent dall'antiera valour investida e da chellas parts tgi returnan an possess cun en'indemnisaziun da 20-30 procent.

Per cass tgi las concessiuns scrudadas vignan renovadas cun igl concessiunari actual, dattigl nign return agl proprietari. An chel cass stò igl concessiunari indemniser las parteidas - tgi on igl dretg digl return agl proprietari - per la renunztga da pretensiun digls indrezs tgi returnan gratuitamaintg agl proprietari (art. 45 LDAG/BWRG). Decisivs an chel cass èn igls prancepis dalla valetaziun dall'interpresa.

3. Pussebladads d'ager digl cumegn an general

La suprastanza communal è persvadeida tg'igls implants digl ewz a Tinizong e Nandro seian fitg interessants an differents gros. Las dus ovras electricas on fitg bliers aspects positivs e pussibiliteschan en'utilisaziun optimala cun consequenzas giustifitgiblas pigl ambiant. Ord chellas ponderaziuns na vign l'opziun da renunztgier all'utilisaziun dalla forza hidraulica betg approfondada anavant. La dumonda è oramai, an tge rom tgi la forza hidraulica duess neir utilisada agl avigneir. An chel risguard vignan an dumonda las variantas suandontas:

a) *Utilisaziun antras igl cumegn ed igl cantun*

Cun giuditgier igl potenzial dallas ovras hidraulicas pò igl cumegn neir alla conclusiun tgi fetscha senn d'utilisar sez chel, ansemen cun igl cantun (e da betg attribueir la concessiun a terzs). La forza hidraulica niss alloura utilisada agl avigneir cun la responsabladad digl mang public e stess sot la sia controlla politica. Per ena tala utilisaziun vessan igl cumegn ed igl cantun da stgaffeir ena basa legala correspondententa, tgi furness igl fundamaint per l'utilisaziun dalla forza hidraulica.

Cunchegl tg'igl menaschi d'en'ovra electrica (e cò anc sur ples scalems) è betg exnom en'actividad administrativa classica, savessan igl cumegn ed igl cantun delegar igl dretg d'utilisar l'ava ad en'interpresa publica dominada dad els. La furma d'ena societad anonima stess an chel risguard aint igl center u alloura - cun risguardar las consequenzas fiscalas - en'instituziun da dretg public. An chel cass exequissan igl cumegn ed igl cantun igl dretg digl return agl proprietari arisguard agls indrezs existents (tant digls bletschs scu er digls sitgs) ed igls purtessan (scu valour an naturalias) ainten la nova interpresa publica fundada dad els. Per tgi chell'interpresa saptga er utilizar igl dretg dallas avas stò igl cumegn, scu possessour digls dretgs dallas avas, la dar ena concessiun correspondententa tgi stò adampleir

las preteisas digl art. 54 LDA/WRG. Las activitads operativas - scu l'administraziun e la direcziun digl menaschi resp. l'economisaziun dall'energeia - pon neir exequeidas da terzas interpresas cun cunaschentschas digl rom correspondentas.

b) *Utilisaziun antras terzs*

Vignan igl cumegn ed igl cantun alla conclusiun tgi na viglian betg gestiunar sez agl avignair l'ovra electrica u er betg antras en'unitad digl dretg dominada dad els, pon els - scu chegl tgi era igl cass anfignen oss - dar ena concessiun per l'utilisaziun ad en terz. Chel terz pò esser igl concessiunari d'anfignen cò, vot deir ewz, u en nov concessiunari. An cass tgi la concessiun vign dada agl concessiunari d'anfignen cò, vign igl cumegn (ed igl cantun) a desister da far valeir igl dretg digl return agl proprietari e sa lascha indemnisar commensuradamaintg per chella renunztga. Agl concessiunari d'anfignen cò vign accordada ena nova concessiun a norma dallas prescripziuns actualas. A basa da chella pò igl concessiunari gestiunar l'ovra electrica anavant per igl coz dalla concessiun fixada. D'examinar ègl surtot er sch'ins less dar la concessiun ad en nov concessiunari resp. ad ena nova societad. A chella nova societad pon far part ultra agl cumegn ed igl cantun er igl concessiunari d'anfignen ossa u oters partenaris d'industriaia. A chella moda pò igl mang public (cumegn e cantun) far part dalla nova societad (nova concessiunaria) e sa participar a moda pi optimala alla creaziun da valour an cumparaziun cun oz ed a madem taimp profitar digl knowhow digls partenaris d'industriaia (scu societaris supplementars dalla nova concessiunaria).

4. Valetaziun dallas pussebladads d'ager

Pigl mument sa tractigl da decider per igl cumegn principalmaintg, scu tg'el rasponda alla dumonda digl ewz digls 24 d'avregl 2020 pertutgont la renovaziun dalla concessiun existenta. I sa tracta da sondar an tge direcziun tgi vo da prancepi:

- (i) schi duess neir mess an vista agl concessiunari d'anfignen cò, vot deir ewz, en'ulterioura utilisaziun aint igl rom d'ena renovaziun da concessiun, u
- (ii) sch'igl cumegn vot utilisar sez igls implants electrici Tinizong e Nandro digl ewz ansemen cun igl cantun a parteir digl onn 2035, u
- (iii) sch'igl dretg d'utilisaziun duess neir concedia ad en nov concessiunari (aint igl rom d'ena nova concessiun).

Schinavant tg'igl cumegn sa decida da prancepi per la varianta dall'atgna utilisaziun (ii) u per dar ena concessiun (iii) ad en nov concessiunari, alloura stò el dar ena rasposta negativa alla dumonda digl ewz pertutgont la renovaziun da concessiun. A madem taimp ò chegl per consequenza tg'igl return agl proprietari stò neir exequia arisguard agls indrezs existents, per tgi chels saptgan neir surlascheas agl nov concessiunari.

Cunche gl tgi vo per igl mument angal (pero tuttegn) per parager igl taragn, stò la concepziun exacta dall'utilisaziun futura betg anc esser ancunaschainta an detagl. Per realisar la miglra varianta, chegl vot deir per tractar e fixar las cundiziuns d'utilisaziun cun en concessiunari futur, restigl anc taimp avonda. La rasposta sen la dumonda da prancepi dependa da divers factours e criteris, tgi vignan preschentos e valetos suandontamaintg.

a) *Strategia cantunala davart la forza hidraulica*

La strategia cantunala davart la forza hidraulica 2022 anfignen 2050, elaborada dalla regenza e sustigneida digl Cunsegl grond a caschung dalla sessiun digl favrer 2022, prevei ena midada da rolla digls cumegn concessiunaris e digl cantun pertutgont l'utilisaziun dalla forza hidraulica indigena. Els duessan betg ple angal sa cuntantar da dar concessiuns digl dretg dallas avas a terzs e survagneir persiva en'indemnisaiziun an furma da tschains d'ava (sainza saveir influenzer quant ot tgi chels èn); da coz masang duessan els pitost aveir la rolla dad "actour da fiera tgi produtgescha", chegl tgi vot deir tgi la resursa naturala dalla forza hidraulica scu purtadra d'energeia duess neir valourisada a moda optimada an interess

dalla generalitad grischuna. Ena tala rolla activa davart igl mang public cundiziunescha pero tg'igls cumegns concessiunaris disponan ansemen cun igl cantun da participaziuns da mai- oritad ve dallas societads dallas ovras electricas.

La strategia cantunala davart la forza hidraulica prevei consequentamaintg tg'igls cumegns concessiunaris ed igl cantun exequeschan da prancepi ansemen igl return agl proprietari, cura tgi la concessiun existenta scroda. Da chel duess neir desistia angal sch'igl implant electric na savess per raschungs evidaintas betg neir surdo ad en terz per muteivs economics u technics. I vignan pero piglias an vista er agl avigneir partenadis cun terzs. Chels duessan pero neir definias communablamaintg digl cantun e digls cumegns concessiunaris. A media vista duessan sa transfereir las relaziuns da participaziun an favour digl mang public, chegl è la fegnameira tenor igl messadi. Antras las participaziuns pi grondas ve dallas ovras electri- cas - chegl tgi la strategia da participaziun persequitescha - vign er a s'augmentar igl quan- tum dall'energeia da participaziun digl cantun e digls cumegns concessiunaris. Schi las quan- titads d'energeia pi grondas vignan commercialisadas communablamaintg digl cantun e digls cumegns concessiunaris, alloura sa resultan per tottas dus parteidas schanzas d'effect da scala. Percheigl ègl previa tg'igl cantun stgaffescha en'ulterioura societad d'utilisaziun scu plattafurma, ultra alla Grischelectra AG. Chella duess alloura vender collectivamaintg l'electricitad digl cantun ed er digls cumegns concessiunaris, schinavant tgi els vottan. Igl cantun duess betg sa participar sez alla commercialisaziun d'electricitad. L'electricitad duess neir vendeida transacziunalmaintg dad interpresas commercialas. Chegl pussibilitescha ena commercialisaziun flexibla, chegl tgi pertotga la strategia ed igl taimp e pretenda perancun- ter d'adattar igls divers instrumaints da commercialisaziun per sierar e riger schi bagn scu pussebel igls riscs.

La strategia dalla forza hidraulica duess neir applitgeida tenor l'intenziun dalla regenza e digl cunsegl grond an coordinaziun e cunvignientscha tranter igls cumegns concessiunaris ed igl cantun. Els decidan agl rom da lur dretgs da suveranidad e cumpetenza mintgamai an atgna responsabladad. Lur interess von per la gronda part ainten la direcziun e fegnameiras su- miglianta e sa laschan optimar supplementarmaintg cun ena collaboraziun elaborada anse- men. An vista alla strategia cantunala dalla forza hidraulica predominescha la cuntinuaziun dall'utilisaziun dalla forza hidraulica antras igl mang public cun la cooperaziun da novs par- tenaris, cun resalva d'ena examinaziun profunda dalla rentabilitad. A chel punct da vista è da refusar la dumonda digl ewz per renovar la concessiun.

b) Potenzial economic

Igls implants electric Tinizong e Nandro digl ewz produtgeschan an media mintg'onni stgers 200 GWh energeia. Igls indrezs dallas ovras èn bagn an rap ed igls costs da producciun montan igl mument a ca. 5.6 rp./kWh (tenor igl contract davart l'energeia da participaziun substitutiva tranter igl ewz ed igl cantun Grischun digls 29 da november 2004), chegl tgi è favorevel. La sanaziun dall'ava restanta è succedeida e las ulteriouras maseiras da sanaziun pertutgont flux e reflux e muvimaint da grava èn instradadas. An cass d'ena reconcessiun ègl pinavant betg da chintar cun obligaziuns rigurousas davart igl dretg digl ambiant tgi pudessan influenzer fundamentalmaintg la rentabilitad. Igl menaschi pò neir cuntinuo per gronda part cun igls indrezs existents e la producciun actuala.

L'execuziun digl dretg digl return agl proprietari impedescha er betg igls projects d'amplificaziun actuals digl ewz, numnadamaintg igl dulzamaint digl meir da farmada da Marmorera. Vign chel realiso avant tgi la concessiun currenta scroda, pò neir stipulada ena cunvignientscha tranter las parteidas digl mang public ed ewz davart la valour restanta pertutgont las investiziuns (scu chegl tg'è gio succedia an cass sumigliants per investiziuns currentas tar oters implants electric). Uscheia vign garantia tg'igl ewz vigna indemniso per las investiziuns d'amplificaziun betg amortisablas aint igl rom digl dulzamaint digl meir da farmada.

Ord vista economica èn igls implants electricis digl ewz sainza dubi attractivs. Costs da produczion tgi schean significantamaintg sot la valour da martgea pussibiliteschan er agl avigneir renditas interessantas per igl gestiunari. Igls costs da renovaziuns èn survisibels ed ins pò eir or digl fatg tg'igls prietschs per l'electricidad s'augmantan pitost perveia digl basigns da forza electrica tgi crescha an Svizra. Ena retschertga exacta digl potenzial da rendita dependa fitg digl svilup futur digl prietsch dalla forza electrica ed è betg pussebla igl mument. Cun igls costs da produczion interessants e l'ovra effizianta èn an mintga cass dadas las premissas per en menaschi tgi renda er an futur.

Digl punct da vista digl potenzial economic e cun evaluar las schanzas ed igls riscs, èn las ovras electricas Tinizong e Nandro digl ewz en'investiziun interessanta. Aint igl rom digl potenzial economic èn da risguardar er las indemnisaziuns tg'igl cumegn ed igl cantun on da paer agl ewz sot igl tetel digl return agl proprietari. Dantant tgi las parts digls indrezs bletschs returnan gratuitamaintg agl proprietari, ègl da paer en'indemnisaziun favorevla per las parts d'indrezs electromecanics. Scu directiva generala vo la regenza or aint igl messadi davart la strategia cantunala dalla forza idraulica - scu gio menziuno -dad ena relaziun tranter las parts d'indrezs tgi returnan gratuitamaintg da 70-80 procent dalla valour totala digls indrezs. Per chellas parts tgi returnan cun indemnisaziun è relaziun 20-30 percents. La somma exacta da chell'indemnisaziun è da definire aint igl rom dallas ulteriouras contractivas cun igl ewz. La concessiun prevei persiva ena cumischung da treis persungas digl rom.

c) *Utilisaziun dall'energeia e menaschi dall'ovra electrica*

Vign dada la concessiun per la cuntinuaziun dall'utilisaziun dallas avas e digls indrezs dallas ovras electricas existents ad en nov concessiunari cun ena participaziun da maioritad da cantun e cumegn, succeda la gestiun dall'ovra electrica e la produczion d'energeia antras chella nova societad. Tot tenor la concepziun dalla nova societad da menaschi vign a sa midar navot er arisguard igl angaschamaint da persunal resp.chel vign a restar per gronda part madem.

Arisguard l'utilisaziun d'energeia vignan igls novs partenaris a sa cunvigneir aint igl rom d'ena nova societad, scu tgi l'energeia vigna utilisada aint igl interess da tot igls pertutgias. An chest connex ins pò sa basar a constellaziuns gio existentas cun relaziuns sumigliaintas. Imaginabel ègl er tgi l'energeia tgi stat a disposiziun agl cantun ed agl cumegn vigna surla-scheda agl partenari d'industreia (p.ex. ewz), e chels vignan indemnisos persiva.

5. Conclusiuns

Alla basa da chellas ponderaziuns vign la suprastanza e la radunanza communal alla conclusiun tgi seia da dar ena rasposta negativa alla dumonda digl ewz per la renovaziun dalla concessiun, chegl an consideraziun dalla situaziun digls interess digl cumegn e digl cantun e cun risguardar tot igls aspects. Ord vista dalla suprastanza e dalla radunanza communal, e sa basond alla recumandaziun dalla Regenza grischuna, ègl da piglier an vista da cuntinuar d'utilisar la forza idraulica aint igls implants da Tinizong e Nandro digl ewz cun ena participaziun da maioritad digl mang public (cumegn e cantun). Partenaris actuals u er novs, pon sa participar alla societad futura (concessiunari) an ena relaziun da minoritad. Igl cumegn ed igl cantun on - cun la finiziun dalla concessiun - la pussebladad unica da surpiglier digl ewz las ovras electricas da Tinizong e Nandro cun cundiziuns interessantas. Gist schi interessant è igl potenzial economic dallas ovras electricas tgi porschan grondas schanzas. Er schi n'è betg anc pussebel da calcular exactamaintg igl potenzial digl retgav per en coz da concessiun, ègl sieir tg'igls implants sa cattan ainten en bung stadi, l'electricidad vign produtgeida cun costs bass e la produczion è percheigl fitg abla da concorrer sen la fiera da forza electrica. Ord vista dall'economia da menaschi èn visibels an mintga cass nigns riscs remarcabels. Digl reminent corresponda la cuntinuaziun dallas ovras electricas cun ena participaziun da maioritad digls cumegns concessiunaris e digl cantun alla

strategia dalla forza idraulica 2022 - 2050 digl cantun. E la producziun d'energeia regenerabla corresponda alla strategia d'energeia 2050 dalla confederaziun.

Per tal muteiv propona la suprastanza e la radunanza communal da refusar la dumonda digl ewz da renovar las concessiuns actualas. A madem taimp duessan neir definias igls puncts d'orientaziun per igls proxims pass an vista alla fegnameira avisada, agl senn d'ena incumbensa politica dallas votantas e digls votants alla suprastanza communal.

Tar la decisiun da prancepi davart la renovaziun da concessiun agl senn digl art. 58 alinea 2 LDA/WRG na vogl betg anc per exequeir effectivamaintg igl return agl proprietari. Per cass tg'igl cumegn sa decida pero cunter ena renovaziun dalla concessiun cun igl concessionari d'anfignen ossa, vign do implicitamaintg en pareri aglmanc pertutgont l'execuziun digl dretg digl return agl proprietari. An chel senn vogl tar la decisiun da prancepi per daple tgi angal la dumonda d'antrar an tractativas an vista alla renovaziun da concessiun, per la quala la suprastanza communal fiss responsabla tenor art. 10 alinea 3 LDAG/BWRG. La decisiun da prancepi ò ena dimensiun relevanta - tant politica scu er finanziaria - surtot perchegl tg'igl cumegn decida er davart igl ulterior proceder. Considero la muntada e l'impurtanza dalla decisiun ègl giustifitgia e mutivo da sottametter chella decisiun da prancepi alla votaziun all'urna.

6. Ulterior proceder

Schinavant tg'igl cumegn d'urna approvescha las propostas sequentas, vign la suprastanza communal - an consultaziun cun igl cantun - ad instradar igls proxims pass. An chest connex sa tractigl d'evaluar la structura da participaziun futura, da definire egn u eventualmaintg ples partenaris adattos per igl ulterior menaschi e d'elaborar las basas legalas necessarias pertutgont la concessiun per en'ulterioura utilisaziun. Pi spert tgi tot las cundiziuns da basa per l'ulterioura utilisaziun dallas avas e digls indrezs èn neidas martgadadas, succeda la votaziun aint igl cumegn da Surses. I giaro alloura per decider davart la concessiun digl dretg dallas avas e parallel lotiers a madem taimp er d'exequeir igl return agl proprietari, uscheia tg'igls implants saptgan neir transferias alla nova societad gestiunaria.

Sagond project

Credit d'impegn da CHF 21'870'000.00 per la construcziun nova dalla tgesa da scola primara Grava a Savognin incl. la sanaziun parziala digl edifezi polivalent (project scola)

- **Proposta supplementara** (sot la resalva dall'approvaziun digl project scola):

Credit d'impegn da CHF 2'050'000.00 per la construcziun d'ena halla da parcar an cumbinaziun cun la construcziun nova dalla tgesa da scola primara

Dumondas da votaziun

a) Lez Vous approvar igl credit d'impegn da CHF 21'870'000.00 per la construcziun nova dalla tgesa da scola primara Grava a Savognin inkl. sanaziun parziala digl edifezi polivalent (project scola)?

Dumonda supplementara (sot resalva dall'approvaziun digl «project scola»):

b) Lez Vous approvar igl credit d'impegn da CHF 2'050'000.00 per la construcziun d'ena halla da parcar?

Recumandaziun da suprastanza, cunsegl da scola e radunanza communal

2 x EA

Sen proposta dalla suprastanza communal e digl cunsegl da scola recumonda la radunanza communal digls 11 da december agl cumegn d'urna d'approvar tant igl credit d'impegn da CHF 21'870'000.00 (plus carascheia) per la construcziun nova dalla tgesa da scola primara Grava incl. la sanaziun parziala digl edifezi polivalent scu er igl credit d'impegn da CHF 2'050'000.00 (plus carascheia) per la construcziun d'ena halla da parcar sot la piazza da pôssa.

La construcziun nova è da grond'impurtanza betg angal per igls scolars e las scolaras dad oz, mabagn er per las generaziuns vegnentas. Gl'è en'investiziun per igl futur digl noss cumegn e per las schanzas da furnaziun digls noss unfants.

Cun la construcziun nova dalla tgesa da scola vignan eliminós igls deficits dall'infrastructura da scola tgi èn ancunaschaints gio dadei scu er las immissiuns da radon dalla tgesa da scola. Cun las maseiras preveidas ègl er pussebel da realisar furmas d'amprender modernas. Uscheia so neir reagea sen las sfeidas futuras tant an risguard pedagogic scu er agl domber da scolaras e scolars carschaint. La construcziun nova dalla Scola Grava è nign giaveisch u project da prestige, mabagn simplamaintg indispensabel per tg'igl spazi da scola necessari saptga neir mess a disposiziun. Ena scola moderna è en elemaint central per l'attractivada d'abitar d'en cumegn. Cun igl project preschaint vign contanscheida chella fegnameira.

Cun exequir igl madem mument er la sanaziun parziala digl edifezi polivalent ègl pinavant pussebel da nizigier sinergieas e da spargner costs cotras.

Cun la construcziun supplementara d'ena halla da parcar sot la piazza da pôssa vign mitigeida la problematica da parcadis ainten la zona Grava.

Igl pi impurtant an furma concisa

- Igl 2013 è neida decideida la fusiun dalla scola an Surses. Ins ò decida da manar la scola da moda centrala a Savognin.
- La tgesa da scola primara datescha digl 1954 e na corresponda betg ple allas pretensiuns d'ozande, chegl vot deir gl'è betg pussebel da porscher en'instrucziun moderna, conforma agl taimp.
- La tgesa da scola primara stò neir sanada stringentamaintg digl radon. Perveia dalla concentrasiun da radon ins ò stuaia traslocar la scoletta gio la fegn digl davos onn da scola ainten la Villa Aurora a Savognin.
- La construcziun nova planisada dalla Scola Grava è stringetamaintg necessaria perveia digl domber da scolaras e scolaras carschaint e perveia digl stadi tgi basigna d'ena sanaziun.
- Igl plaz per igl scalem primar e per la scoletta stò neir augmento. Perveia dalla mancanza da plaz vign la 5 e 6avla classa primara instrueida siva digl 2014 ainten la tgesa dalla scola superioura. Consequenza: i manga igl plaz per igl basigns digl scalem superiour.
- Ins dovra ena purscheida d'ena structura digl de, conforma agl taimp
- Per la construcziun nova ins ò evaluo divers lis.
- La radunanza communal digls 10 da matg 2021 è s'exprimeida cleramaintg per igl li da scola actual a Grava.
- Siva tg'ins ò gia fixo igl li dalla scola, ins ò publitgia ena concorrenza d'architectura per la construcziun nova dalla „Scola Grava“.
- Igl matg 2022 è nia fixo igl project victour dalla ARGE Ruch & Partner Architekten / RBA Architekten, Son Murezza.
- Igl 12 da december 2022 ò la radunanza communal approvo igl credit da planisaziun da CHF 1.16 Mio. per elaborar igl project victour ad en project da construcziun concret.
- Igl project da construcziun elaboro è ossa avantmang ed è nia preschento an detagl alla radunanza communal digls 11 da december 2023.
- La radunanza communal digls 11 da december 2023 ò
 - decida cun 131 cunter 6 vuschs d'acceptar igl project e d'igl deliberar per mangs digl cumegn d'urna cun la proposta d'approvar igl credit d'impegn da CHF 21'870'000.00 (plus carascheia) per la construcziun nova dalla tgesa da scola Grava a Savognin incl. la sanaziun parziala digl edifezi polivalent.
 - decida cun 125 cunter 6 vuschs d'acceptar la dumonda supplementara per la construcziun d'ena halla da parcar sot la piazza da pôssa e da deliberar igl affar per mangs digl cumegn d'urna cun la proposta d'approvar igl credit d'impegn da CHF 2'050'000.00 (plus carascheia) necessari persiva.
- Igl project corresponda cumplagnamaintg allas pretensiuns d'ozande per en'instrucziun da scola conforma agl taimp e porscha plaz avonda per la scoletta ed igl antier scalem primar.
- La halla da parcar cumpeggia 42 paradis, da chels èn dotos 6 cun staziuns per carger electromobils.
- La sanaziun parziala digl edifezi polivalent cumpeggia la renovaziun necessaria ve dallas installaziuns electricas, sanitaras e ve dalla ventilaziun. Pinavant vign igl tetg da 40 onns isolo conform allas prescripziuns actualas ed i vign integro en indrez fotovoltaic effizient ainten la nova cuvreida digl tetg.
- Sot la resalva tg'igl cumegn d'urna approvescha igl credit, vign scumanzo cun las lavours da spazzada la stad 2024. L'avertura digl nov campus da scola è preveida igl avost 2026.
- Durant la fasa da construcziun vign instrueida l'amprema anfignen quarta classa primara ainten l'anterioura tgesa da scola a Salouf.

Dumondas/remartgas frequentas dalla populaziun

1. Igl li a Grava è igl li fallo per la tgesa da scola primara.
 - *Posiziun dalla suprastanza communal:*
 - Avant da scumanzar cun la projectaziun digl project da construcziun ins ò evaluo divers lis;
 - La radunanza communal digls 10 da matg 2021 è sa decideida cun 86 vuschs pigl li a Grava. Igl li alternativ a Bursa ò survagnia 49 vuschs. Remartga: la parcella a Bursa stat betg ple a disposiziun;
 - Siva dalla fusiun da scola è sa cumprovo igl li da scola central a Savognin. Returnar a lis da scola decentralis fiss en pass anavos e caschuness costs supplementars considerabels (p.ex. per transports).
2. Tge èn las consequenzas sch'igl project vign refuso?
 - *Posiziun suprastanza communal:*
 - Tar en NA agl project preschaint stò la suprastanza communal ed igl cunsegl da scola antschever da davant cun la sia lavour da planisaziun, chegl tgi caschuness en antardamaint da ples onns ed ulterioris costs da planisaziun;
 - Perveia digl domber da scolaras e scolaras tg'è carschaint gio an en pêr onns, stuess neir mess a disposiziun ulterior spazi d'instrucziun ainten provisoris e chegl caschuness costs supplementars considerabels.
 - Las expensas fatgas da CHF 1'730'000.00 per las lavours preliminaras prestadas an connex cugl studi da factibilitad e per la projectaziun dalla scola e halla da parcar fissan stadas per navot.
3. Pertgs ins examinescha betg ena collaboraziun cun igl Consorzi da scola Scalem superieur Val Alvra?
 - *Posiziun suprastanza communal e cunsegl da scola:*
 - Ena dumonda correspondentia digl Consorzi da scola Scalem superieur Val Alvra ò igl cunsegl da scola nego siva examinaziun manedla. Argumentaziun:
 - o Surses ò igls onns vegnants dombers da scolaras e scolaras carschaints;
 - o Rumantsch è e duess restar igl lungatg da scola. Tar ena collaboraziun cun igl Consorzi da scola Scalem superieur Val Alvra è chegl betg ple garantia;
 - o En'atgna scola moderna è en elemaint impurtant per l'attractividad digl noss cumegn;
 - o Igl transport niss prolungo considerablament p.ex. per las scolaras ed igls scolaras da Beiva.
4. So igl cumegn sa prestar en investiziun da radond CHF 23'920'000.00 per la construcziun nova dalla tgesa da scola incl. sanaziun parziala digl edifezi polivalent e la construcziun supplementara d'ena halla da parcar, sainza stueir augmentar las taglias?
 - *Posiziun suprastanza communal:*
 - La suprastanza è cunsciunta davart igl grond basigns d'investiziun. Ella è dantant persuadeida da saveir far la finanziaziun;
 - A caschung dalla dumonda da sbassar igl pe da taglia igl december 2022 ins ò naturalmentg gia calculo chell'investiziun. En augmaint digl pe da taglia communal stat perchegl betg an discussiun;
 - Per realisar igl affar preschaint vign igl cumegn a stueir piglier se capital ester. Chegl è dantant navot spezial;
 - Naturalmentg ègl e restigl impurtant d'èir anturn prudentamaintg cun las finanzas communalas.

Situaziun da partenza

La fusiun dallas scolas igl onn 2013 sforza d'ager. Cun la fusiun dallas scolas è nia decidia da manar la scola primara e la scoletta ainten en li. Igl mument frequentan 64 scolaras e scolars primars l'instrucziun alla Scola Grava e 31 scolaras e scolars primars alla Scola Barnagn. Cun igl edifezi nov da ramplazzamaint niron instrueidas la 5 e 6avla classa primara - tgi èn neidas dislocadas igl onn 2014 - puspe ainten la Scola Grava. Uscheia stat a disposiziun puspe igl plaz necessari ainten la scola digl scalem superiour. Er perveia digl augmaint dalla populaziun è la purscheida da spazi a Grava gio oss agl limit. Pinavant pretenda l'instrucziun pigleida an vista ainten spazis d'amprender flexibels, oters concepts da spazi tgi l'instrucziun frontala da pi bod. I vign duvro d'ena purscheida da structura digl de conforma agl taimp. Igl cumegn da Surses stò adattar perchegl la sia infrastruttura agls basigns actuals, essend tg'igl standard actual dallas stanzas da classa è betg ple conform agl taimp. Pinavant ègl er stringentamaintg necessari da far ena sanaziun da radon. Perveia dall'immissiun da radon ò stua neir dislocada la scoletta p.ex. gio la fegn digl davos onn da scola alla Villa Aurora a Savognin.

La populaziun ò preparo igl taragn per igl li a Grava

Divers lis èn nias examinos per ena construcziun nova e nias sottamess alla radunanza communal per la decisiun. La radunanza communal digls 10 da matg 2021 è s'externada cleramaintg per igl li actual a Grava. Siva tgi la dumonda digl li era sclareida, è neida publitgeida ena concorrenza d'architectura per la construcziun nova dalla Scola Grava. Ples projects èn nias inoltros. Igl matg 2022 è nia fixo igl project victour dalla ARGE Ruch & Partner Architekten / RBA Architekten, Son Murezza.

Igl project preschaint adamplescha las preteisas formuladas arisguard agl spazi ed alla surfatscha cun risguardar las prescripziuns ed igls standards actuals an connex cun l'effizienz d'energeia, las valours da limita da radon, la sierrezza seismica e l'accessibladad sainza barrieras. Igl edifezis novs planisos èn conforms agl taimp e porschan la pussebladad da rinforzar la situaziun dall'architectura locala e d'optimar la qualitat digls spazis libers.

Dalla concorrenza da project agl project da construcziun

Igl 12 da december 2022 ò la radunanza communal digl cumegn da Surses approvo igl credit da planisaziun da CHF 1.16 miu. per elaborar igl project victour ad en project da construcziun concret. Chel project da construcziun è oss avantmang.

Extensiun dalla capaciad da stanzas per la scola primara e la scoletta

Igl cumegn da Surses planisescha da biagier ena tgesa da scola nova a Grava a Savognin per augmentar la capaciad dalla tgesa da scola dad oz tschintg stanzas da classa a seis stanzas da classa, treis stanzas da classas pitschnas scu er dus stanzas per la scoletta. Cun pitschnas intervenziuns savess neir erigeida ena terza stanza per la scoletta, an cass da basigns aint igl futur. Pinavant pussibilitescha igl edifezi nov da ramplazzamaint igl midamaint ad en model da scola conform agl taimp cun spazis d'amprender flexibels e cun ena structura digl de.

Sanaziun parziala digl edifezi polivalent (sala communal Grava)

Cun elaborar igl project da construcziun èn nias constatats deficits architectonics aint igl edifezi polivalent. Uscheia duessan neir realisadas adattaziuns dalla tecnica da tgesa ed ena sanaziun parziala energetica, tgi vignan mussadas or separadamaintg ainten la glista digls costs. Ena part da chellas lavours savessan neir fatgas independentamaintg dalla construcziun nova dalla tgesa da scola. Per nizigier sinergeias parigl pero inditgia da realisar las lavours igl madem mument scu la construcziun dalla tgesa da scola.

Halla da parcar opziunala

Cun la construcziun nova dalla tgesa da scola dattigl la pussebladad da biagier ena halla da parcar sot la piazza da scola. Cun construeir ena halla da parcar ègl pussebel da mitigier la problematica da parcadis ainten la zona Grava.

Organisaziun dalla circulaziun digl traffic ainten la zona Grava

An connex cun la construcziun nova duess er neir augmentada la siertad dallas scolaras e digls scolars. Siva tgi la construcziun è fittada vign mano percheigl igl traffic an direcziun unica anturn la tgesa da scola. Pinavant vign erigeida ena nova farmada per igl bus da scola.

La dumonda digl concept per sminueir igl traffic tg'ins ò piglia an meira gio pi dei - an spezial la maseira planisada da lascher carar igl traffic motoriso angal an direcziun unica sur igl Punt Crap - vign tractada pir pi tard ed independentamaintg digl project dalla tgesa da scola. D'ena vart perveia dalla complexadad dalla fatschenta e dall'otra vart perveia dallas consequenzas tgi la dumonda dalla bloccada (parziala) intenziunada digl Punt Crap ò per igl traffic motoriso.

Descripziun digl project construcziun nova dalla Scola Grava e sanaziun parziala digl edifezi polivalent

Igl project dalla construcziun nova dalla Scola Grava cumpeglia ena restructuraziun ed amplificaziun estendeida digl complex da scola existent. A madem taimp vign sano ed amplifitgia parzialmaintg er igl edifezi polivalent. I vign a dar ena nova tgesa da scola primara cun scoletta ed en pavigliun per la structura digl de (meisa da mezde e tgira d'unfants extrascolara). Scu menziuno dattigl l'opziun da realisar ena halla da parcar sutterrana. An connex cun l'approvaziun digl credit per la tgesa da scola nova incl. la sanaziun parziala digl edifezi polivalent vignan las votantas ed igls votants a pudeir decider separadamaintg schi la halla da parcar duess er neir biageida u betg.

La nova tgesa da scola primara vign ad esser situada dalla vart agl ost dalla parcella e dar en accent marcant all'architettura locala. Igl nov pavigliun dalla structura digl de vign plazzo ainten la part agl sid dalla parcella an direcziun digl Schletg. Igls novs volumens ansemen cun igl edifezi polivalent existent dervan en spazi liber protegia e suglialeiv, tgi vign a furmar igl nov center per igl complex da scola. Las antradas principalas digl edifezi èn drizzadas anvers chel spazi liber, tgi porscha vasts areals exteriors e lis da recreaziun, tgi pon neir nizigias tant dallas scolaras e digls scolars scu er dalla publicitad.

Igl sectour agl nord digl edifezi polivalent dat oz l'impressiun d'ena surfatscha restanta nunattractiva. Cun la tschassada intenziunada digl nov volumen dalla tgesa da scola davent digl edifezi polivalent, ègl pussebel da colliier chel sectour cun ena spaziosa stgela externa directamaintg cun igl nivel digl plaz survart.

Chel ambiant dall'architettura locala stgaffescha ena cuntrada structurada e naturala, tgi s'integrescha bagn aint igl conturn. I vignan stgaffeidas cleras zonas per la scoletta, la scola primara e per la structura digl de. Igl complex da scola vign ad esser la colliaziun tranter igl spazi verd cunfinont agl sidvest e la zona d'abitadi marcada da surfatschas deiras agl nordost. Igls parcadis per autos e velos vignan situos analog alla situaziun actuala perifer aint igl sectour agl nord dalla parcella, damai schi gliunsch davent scu pussebel dall'utilisaziun da scola.

Ainten l'alzada da postamaint dalla nova tgesa da scola primara èn piazzadas sper las stanzas dalla scoletta er las localitads per l'instrucziun „furmaziun textila e tecnica“ (TTG), scu er locals d'archiv e da tecnica. Sen chel plang vign construeida ena colliaziun sutterrana directa agl edifezi polivalent cun la sala da gimnastica e la halla da parcar opziunala.

Sen igls dus plangs soura dalla scola primara èn las stanzas da classa posiziunadas anturn en sectour d'access survisibel e central, uscheia tgi mintgigna dallas seis stanzas da classa principala profitescha d'ena illuminaziun naturala da dus varts.

Ena stgela centrala magna sur tot igls plangs e dispona sen igl plang soura d'en corp d'illuminaziun da surangiu tgi è pregnant e lascha antrar bier cler digl de.

Igl pavigliun ad en plang cun la structura digl de è organiso a maniera cumpacta. Dallas stanzas d'assistenza scu er dalla stanza da magler magnan sorteidas directas aint igl sectour exterior agl sid. La cuschigna sa catta aint igl cantung agl nordost e dispona aint igl plang sutterrann digls deposits e digls locals da material da nattager respectivs.

An connex cun igl project dalla construcziun nova vign ramplazzo igl scoldamaint existent (scoldamaint dad ieli) aint igl edifezi polivalent dad en scoldamaint da pellets da lenn. Scu varianta digl scoldamaint cun pellets da lenn ins ò anc per mangs da sclareir ena varianta da scoldamaint da caleira a distanza. Per cass tgi en access ad en scoldamaint da caleira a distanza fiss realisabel ainfer taimp nizevel, savess igl indrez da scoldamaint anc neir adatto aint igl rom d'ena midada da project. Igl costs d'investiziun digl project total sa sminuessan cun chella soluziun. Aint igl edifezi polivalent vignan pinavant fatgas sanaziuns stringentamaintg necessarias ve d'installaziuns electricas, sanitaras e ventilaziuns. Igl tetg da 40 onns vign iso conform allas prescripziuns actualas ed i vign integro en indrez fotovoltaic effizient ainten la nova cuvreida digl tetg dalla vart digl sid. Tot las fanestras digl edifezi polivalent tgi correspondan betg anc agl standard actual, vignan ramplazzadas da fanestras da lenn/metal a vèder tripel.

Igl project è nia planiso schi persistent scu pussebel, sa basond sen las directivas digl standard da minergeia-p. La basa persiva furman volumens cumpacts da construcziuns novas sainza fatschedas cumplitgeidas, en'utilisaziun optimala digl cler digl de, producziun da caleira cun en scoldamaint da pellets da lenn, ena ventilaziun controllada cun recuperaziun dalla caleira ed en indrez fotovoltaic da gronda surfatscha sen igl tetg digl edifezi polivalent. Cun igls materials tscharnias e cun ena part schi gronda scu pussebla da construcziuns an lenn, vign risguardo er igl aspect dall'energeia greischa.

An tot vign stgaffia cun chel project en stabilimaint da scola modern e persistent, tgi satisfò tant allas preteisas dall'architettura locala scu er agls basigns digls scolars e dallas scolaras e dallas persungas d'instrucziun. Ins integrescha tecnologias e materials innovativs per adampleir igls standards igls pi ots davart l'effizienz da digl ambiant e dall'energeia.

Halla da parcar opziunala

Cun projectar igls stabilimaints novs è sa musso igl potenzial da realisar a madem taimp ena halla da parcar sutterrana. Chella savess neir organisada a moda effizianta tranter igls edifezis da scola novs ed igl edifezi polivalent existent, damai sot la gronda piazza da pôssa.

La halla da parcar fiss accessibla dalla Veia Grava cun traffic a direcziun unica ed en sistem dad amplas. Ella cuntigna 42 parcadis e da chels è 6 dotos da staziuns per carger electromobils. Ultra da chegl dessigl cun la halla da parcar ena colliaziun cuverta tranter la structura digl de e la tgesa da scola primara ed igl edifezi polivalent. Las furniziuns dalla roba per igls magasigns dalla cuschna dalla structura digl de ins pudess far directamaintg tras la halla da parcar.

⇒ Visualisaziuns e plans vurdar l'annexa

Survista digls costs

Perveia dall'opziun da biagier igl madem mument ena halla da parcar sot la piazza da scola, on igls votants e las votantas da decider davart las dus suandontas dumondas da credit:

1. Approvaziun d'en credit d'impegn da CHF 21'870'000.00 per la construcziun nova dalla tgesa da scola primara Grava a Savognin incl. sanaziun parziala digl edifezi polivalent (project scola);
2. **Dumonda supplementara:** Approvaziun d'en credit d'impegn da CHF 2'050'000.00 per la construcziun d'ena halla da parcar. Infurmaziun: la halla da parcar vign biageida angal schi er la tgesa da scola vign biageida.

Prestaziuns preliminaras prestadas (credits gio approvovs)

- Studi da factibilitad + concorrenza	CHF	400'000.00
- Credit da projectaziun Scola Grava	CHF	1'160'000.00
- Credit da projectaziun halla da parcar	<u>CHF</u>	<u>170'000.00</u>
	CHF	1'730'000.00

Credit da construcziun necessari per project scola tenor preventiv ± 10% (anc d'approvar)

- Tgesa da scola Grava	CHF	17'580'000.00		
- Scoldamaint da pellets da lenn	CHF	1'124'000.00		
- Sanaziun ed indrez fotovoltaic sen tetg digl edifezi polivalent	CHF	803'000.00		
- Renovaziun edifezi polivalent	CHF	1'123'000.00		
Total intermediar costs da construcziun	CHF	20'630'000.00	CHF	20'630'000.00

Ulteriours costs da project directs a chint digl project Scola)

- Renovaziun scola Salouf	CHF	200'000.00		
- Scasada dalla scola 2024 + 2026	CHF	100'000.00		
- Structura/reparaura digl spazi stradal	CHF	400'000.00		
- Transports da scholars/scolaras	CHF	340'000.00		
- Accumpognamaint patrung/expensas internas	CHF	200'000.00		
Total intermediar ulteriours costs da project	CHF	1'240'000.00	CHF	1'240'000.00
Total credit necessari per project scola	CHF		CHF	21'870'000.00 *)

Credit da construcziun necessari per halla da parcar tenor preventiv ± 10% (anc d'approvar)

- Halla da parcar	CHF	2'050'000.00	CHF	2'050'000.00 *)
-------------------	-----	--------------	-----	-----------------

Costs totals per project scola cun halla da parcar CHF 23'920'000.00

Costs totals incl. credits gio approvos CHF 25'650'000.00

*) Carascheias tenor index digls costs da construcziun digl Uffezi federal da statistica (regiun gronda Svizra Orientala) anfignen la finiziun dalla construcziun èn betg inclusas ainten la calculaziun digls costs e pon neir fatgas valeir.

Subvenziuns e contribuziuns

Tenor la legislaziun actuala on edifezis da scola nign dretg ple da subvenziuns aint igl cantun Grischun. Igl cumegn da Surses vign a sa spruar da survagneir meds digls programs da promoziun d'energeia digl cantun Grischun e dalla confederaziun. Ins pò chintar cun contribuziuns da promoziun da mintgamai circa CHF 90'000.00 per ramplazzar igl scoldamaint e per sanar igl tetg digl edifezi polivalent.

Urari

Sot la resalva dall'approvaziun da credit digl cumegn d'urna Surses vign instradada la procedura per la lubientscha da biagier pertutgont la realisaziun dalla la tgesa da scola primara incl. la sanaziun digl edifezi polivalent a Grava, Savognin (NB: tot tenor igl conclus cun u sainza la halla da parcar). Per l'ulterioura planisaziun e realisaziun è previa igl urari suandont:

- lubientscha da biagier cun vigour legala: ca. avregl 2024
- scumanzamaint dallas lavours da spazzada: ca. fanadour 2024
- scumanzamaint dallas lavours dalla construcziun brutta: ca. avregl 2025
- avertura previsibla ca. avost 2026

Consequenzas an cass tgi l'approvaziun da credit vign refusada

Igl cumegn da Surses è obliia da metter a disposiziun spazi da scola suffiziaint per l'instrucziun dalla scola primara. Igl domber da scolaras e scholars tg'è da spitgier, mossa tgi la scola primara Grava a Savognin è dependenta gio igl proxim taimp d'ulteriour spazi da scola. La planisaziun digl taimp è calculada gio oss relativamaintg stgers.

Vess igl project proponia betg da saveir neir realiso, stò la suprastanza communal antschever da davant cun la sia lavour da planisaziun, chegl tgi caschuness en antardamaint da ples onns ed ulteriours costs da planisaziun. Perveia digl domber da scolaras e scholars tg'è carschaint gio an en p'èr onns, stuess neir mess a disposiziun ulteriour spazi d'instrucziun ainten provisoris e chegl caschuness costs supplementars considerabels.

Las expensas fatgas da CHF 1'730'000.00 per las lavours preliminaras prestadas an connex cugl studi da factibilitad e per la projectaziun dalla scola e halla da parcar fissan stadas per navot.

Recumandaziun digl cunsegl da scola ansemen cun la co-direcziun da scola e la magistraglia

„Ena tgesa da scola per en migler futur“

Igl cunsegl da scola ansemen cun la co-direcziun da scola e las persungas d'instrucziun menziuneschan tg'igl project pertotga betg angal la nossa scola, mabagn er igl futur digls noss unfants e digl noss cumejn scu unitad. Uscheia vign stgaffia igl spazi tg'è dantant stringentamaintg basignevel per la scoletta, tot las classas primaras, pedagogia curativa scolastica, logopedia, lavour sociala da scola e las structuradas digl de estendeidas.

Igl ampren lainsa accentuar quant impurtanta tgi la scolaziun è per nous tots. La furnaziun è la clav per en futur da success, tant per las singulas scolaras ed igls singuls scolaras scu er per la societad scu unitad. Ena tgesa da scola moderna, equipada bagn è ena premissa decisiva per tg'igls noss unfants survignan la migra furnaziun pussebla.

La construcziun nova dalla nossa tgesa da scola vign betg ad esser angal en bietg, mabagn en li per ampren, per s'antupar e per s'inspirar. Cò en pèr digls aspects positivs tgi la construcziun nova vign ad aveir per consequenza per las nossas scolaras ed igls noss scolaras:

1. Ples e pi grondas stanzas da scola: cun la construcziun nova survign mintga classa dalla scoletta anfignen tar la 6avla classa ena atgna, gronda stanza d'instrucziun. Aint igl edifezi actual vaina nign plaz per la 5 e 6avla classa primara. Pinavant èn las stanzas ainten la tgesa da scola Grava 48 - 56 m² grondas per anfignen 24 scolaras e scolaras. Igl standard actual per stanzas da scola è 80 - 100 m².
2. Stanzas d'instrucziun modernas: la tgesa da scola nova vign ad esser dotada da localitads d'instrucziun modernas tgi correspondan allas preteisas pedagogicas d'ozande. Chegl pussibilitescha allas nossas scolastas ed agls noss scolasts en'instrucziun anc pi effizianta.
3. Equipamaintologic: ainten en mond tgi è influenzo adegna daple dalla tecnologia, è igl access a tecnologias modernas d'impurtanza decisiva. La tgesa da scola nova vign ad esser equipada da tecnologia «state-of-the-art», tgi pussibilitescha allas nossas scolaras ed agls noss scolaras da sviluppar cumpetenzas digitalas.
4. Daple plaz per sport ed activitads: sport ed activitad corporala èn cumpontas impurtantas d'ena furnaziun cumplessiva. La tgesa da scola nova vign a disponer da daple plaz per sport ed activitads, chegl tgi promova la sanadad ed igl bagnstar digls noss unfants.
5. Ecologia: nous ischan cunsciants dall'impurtanza dalla protecziun digl ambiant e la tgesa da scola nova vign a corresponder agls standards ecologics d'ozande. Chegl mossa agls noss unfants valours impurtantas e contribuescha alla persistenza digl noss cumejn.
6. Accessibilitad sainza barrieras: igl access agl sistem da furnaziun duess esser pussebel per tots mademamaintg. La tgesa da scola nova vign ad esser construeida sainza barrieras, per garanteir tgi tot igls scolaras e tot las scolaras vegian las mademas schanzas.
7. Spazi communabel: ena tgesa da scola duess betg esser angal en li d'ampren, mabagn er en li da cumpagneia. La tgesa da scola nova vign a porscher spazi per antupadas, occurrenzas ed activitads culturalas, tgi rinforzan igl sentimaint da cuminanza aint igl noss cumejn. La dumonda per la meisa da mezde e la survegilanza sur mezde è carscheida igls davos onns. La construcziun nova dalla tgesa da scola cun la mensa e las structuradas digl de estendeidas porschan daple plaz e pusseblitads per las scolaras ed igls scolaras.
8. Mutivaziun e luschezza: ena tgesa da scola moderna dat er en sentimaint da mutivaziun e da luschezza allas scolaras ed agls scolaras. Schi els ed ellas veian tgi lour cumejn investescha ainten lour scolaziun, sa saintigl stimos ed èn pi mutivos da dar igl migler.
9. Nous lagn accentuar tgi chella construcziun nova è da grond'impurtanza betg angal per igls scolaras e las scolaras dad oz, mabagn er per las generaziuns vegnentas. Igl è en'investiziun per igl futur digl noss cumejn e per las schanzas da furnaziun digls noss unfants.

Igl cunsegl da scola ansemen cun la co-direcziun da scola scu er la magistraglia appelleschan allas votantas ed agls votants digl cumegn da sustigneir chel project impurtant per en'instituziun da furmaziun moderna, per la prosperitad digls noss unfants.

Recumandaziun dalla suprastanza e dalla radunanza communal

La construcziun nova dalla tgesa da scola vign a recuperar igls deficits dall'infrastructura da scola tgi èn ancunaschaints gio dadei, scu er las immissiuns da radon dalla tgesa da scola Grava a Savognin. Igl stabilimaint da scola vign concepia per la capacita basignevla da 144 scolaras e scolars primars scu er da 60 scolaras e scolars dalla scoletta. Cun las maseiras preveidas vign purscheida er l'ocasiun da realisar furmas d'amprender modernas. Uscheia so neir reagea sen las sfeidas futuras tant an risguard pedagogic scu er agl domber da scolaras e scolars carschaint. La construcziun nova dalla Scuola Grava è nign giaveisch u project da prestige, mabagn simplamaintg indispensabel, per tg'igl spazi da scola necessari saptga neir mess a disposiziun. Ena scola moderna è en elemaint central per l'attractivada d'abitar d'en cumegn. Cun igl project preschaint vign contanscheida chella fegnameira. Cun realisar igl madem mument la sanaziun parziala digl edifezi polivalent ins pò nizigier sinergieas e spargner costs. Cun la construcziun d'ena halla da parcar ègl pussebel da mitigier la problematica da parcadis ainten la zona Grava.

Procedura da votaziun per l'approvaziun digl credit:

Las persungas cun dretg da votar on da decider davart las dumondas suandontas:

1. Approvaziun digl credit d'impegn da CHF 21'870'000.00 per la construcziun nova dalla tgesa da scola primara Grava a Savognin incl. sanaziun parziala digl edifezi polivalent (project scola).

Dumonda supplementara (sot resalva dall'approvaziun digl project scola):

2. Approvaziun digl credit d'impegn da CHF 2'050'000.00 per la construcziun d'ena halla da parcar sot la piazza da pôssa.

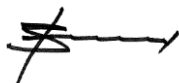
An consideraziun dall'unitad dalla matergia e per pussibilitar allas persungas cun dretg da votar la manifestaziun nunsfalsifitgeida dalla voluntad, vignan sottamessas tottas dus dumondas an en act agl cumegn d'urna per l'approvaziun.

Tinizong, igls 2 da schaner 2024

Per la suprastanza communal Surses:

Leo Thomann
mastral

Beat Jenal
canzlist

ANHANG

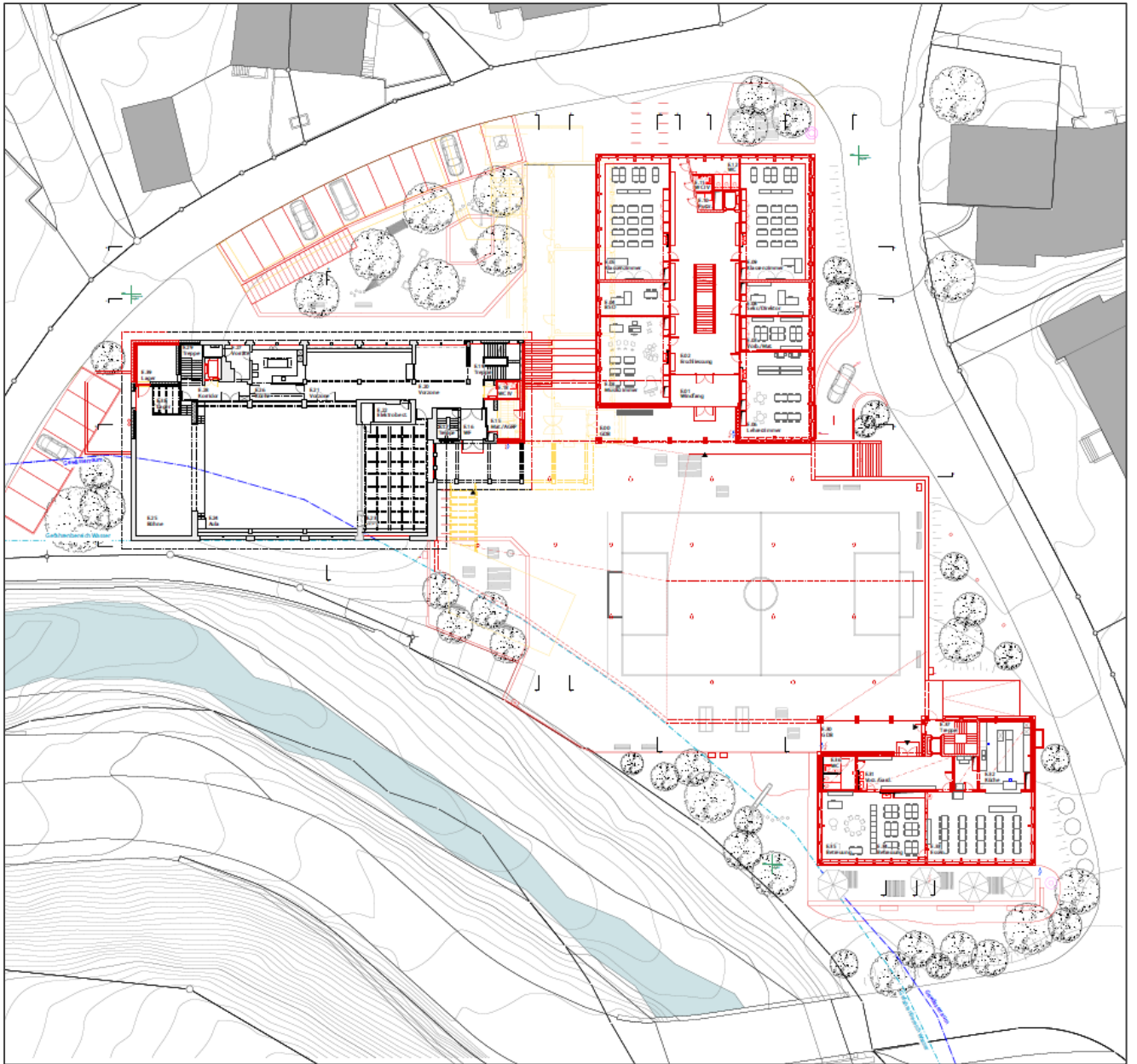
Fotografia da model / Modellfoto

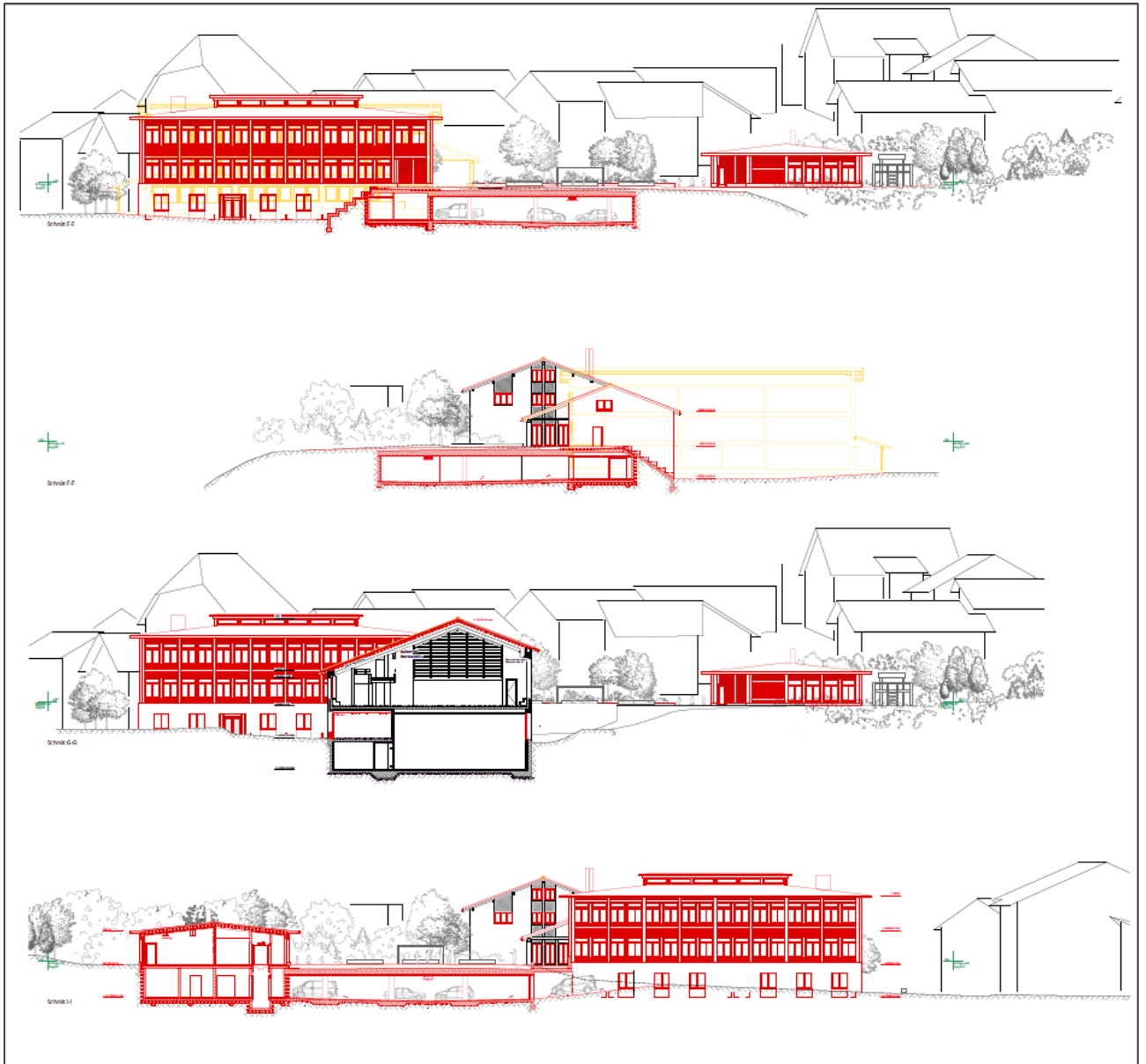
Visualisaziun piazza da scola / Visualisierung Schulhausplatz

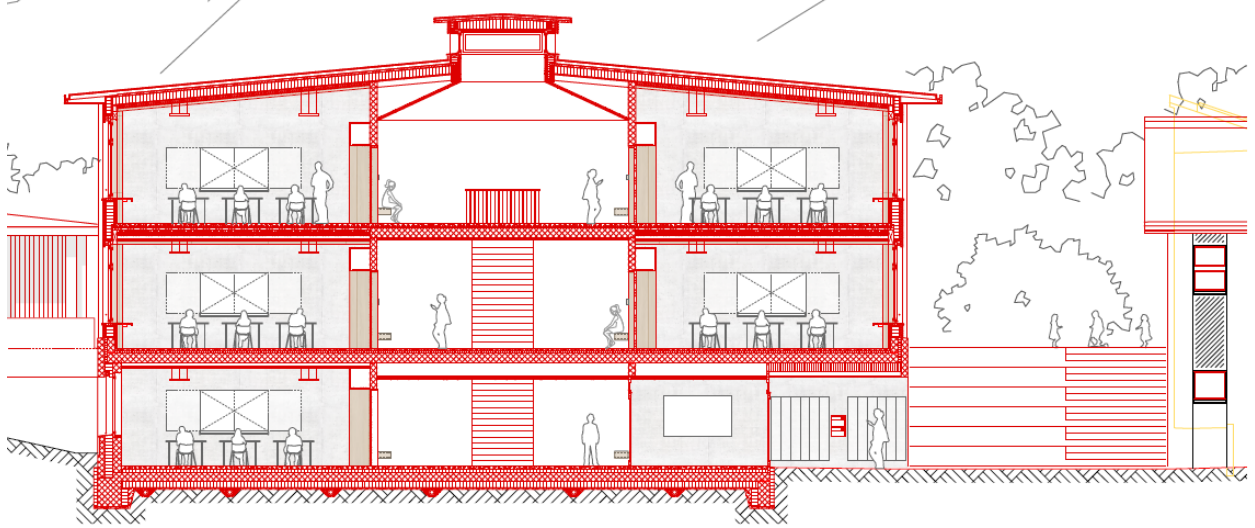
Visualisaziun equipaziun / Visualisierung Erschliessung

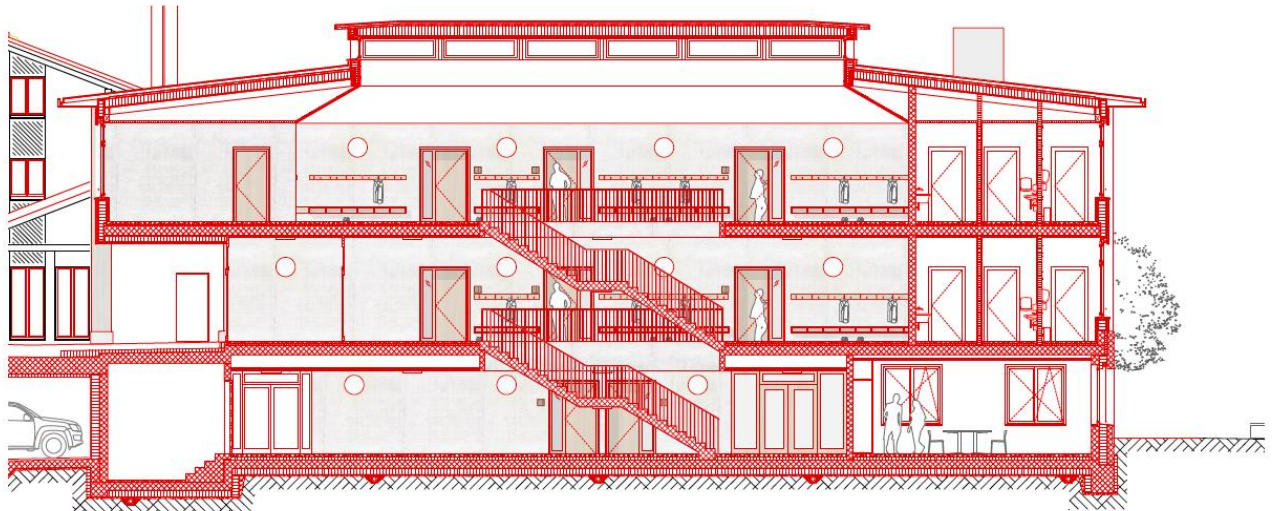
Plan; conturn / Grundriss; Umgebung

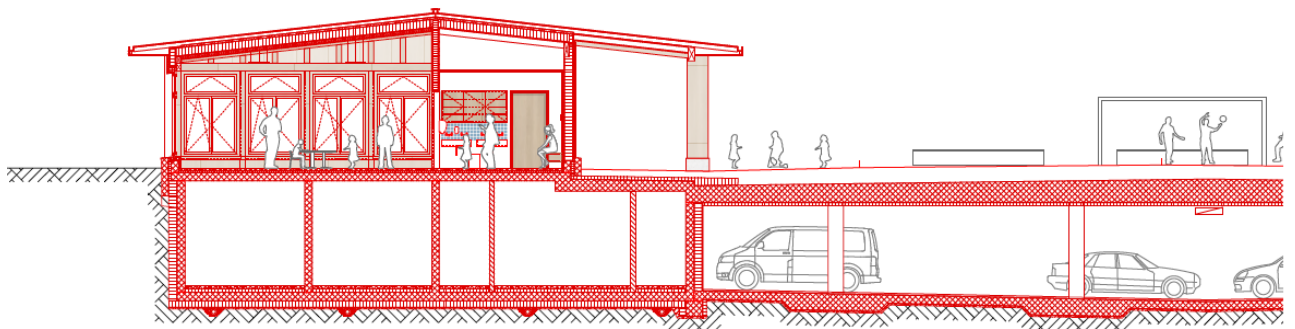
Plans dalla fatscheda / Fassadenschnitte

Profil / Querschnitt

Tagl per lung / Längsschnitt

Profil structura digl de; halla da parcar / Querschnitt Tagesstruktur; Einstellhalle